

Svar på skriftligt spørgsmål SSS 381/2021 rd

Svar på skriftligt spørgsmål om att förbjuda användningen av svastikan inom Försvarsmakten

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Ärade talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spørgsmål SS 381/2021 rd undertecknat av riksdagsledamot Markus Mustajärvi /vänst m.fl.:

Vilka åtgärder ämnar regeringens ansvariga minister vidta för att användningen av svastikan ska förbjudas inom Försvarsmakten, till exempel i Lapplands flygflottilj?

Som svar på detta spørgsmål anför jag följande:

Ett hakkors alltså en swastika eller svastika är en symbol och ett ornament som består av ett kors med streck som går med- eller moturs från varje spets. Svastikan är en urgammal symbol som har använts i över 3 000 år. Svastikan har använts som en symbol för lycka och liv i många olika kulturer och religioner. I den finsk-ugriska kulturen är svastikan känd som en dekoration och lyckosymbol. På basis av arkeologiska fynd har svastikor förekommit i Finland senast under järnåldern. Det finns kännedom om att man senare använt den för att dekorera bland annat träföremål och textilier. I synnerhet i träföremål har svastikan varit en viktig del av det magiska tecknet tursaansydän (Tursas hjärta) som har ansetts skydda mot ondska. I slutet av 1700-talet användes tursaansydän inte lika ofta och andra mönster, även enklare svastikor, blev vanligare.

Inom bildkonsten använde Akseli Gallen-Kallela svastikatemat bland annat i de täljda dekorationerna i ramen till den första versionen av sin målning Ainomyten (1889). I Viinikka kyrka som byggdes 1930–1932 i Tammerfors förekommer svastikan som ett dekormotiv i ornamenten. Svastikan är ett dekormotiv även i många andra byggnader, staket och portar. Då vissa av Akseli Gallen-Kallelas Kalevala-baserade målningar har förts till utställningar utomlands har finska museer varit tvungna att på förhand varna om svastikadekorationerna på målningarnas ramar. Författaren Ilmari Kianto använde tursaansydän-tecknet, som han hittat i en gammal lada i sin hembygd, som sin symbol. Delarna av tecknet skapar en svastika i mitten.

Utöver att användas inom Försvarsmakten har svastikan använts i det självständiga Finland i en stor omfattning bland annat i Skyddskårens tecken och symboler, i Lotta Svärd-organisationens symboler och i vissa tecken för sjukskötare.

Det är möjligt att anse att användningen av svastikan i Finlands Försvarsmakt och dess föregångare började 1918 då den svenska greven Eric von Rosen gav ett flygplan som gåva till trupperna för den finska regeringen den 6 mars 1918 under inbördeskriget. På flygplanets vingar hade två blåa svastikor målats som symboler och svenskarna kallade dessa symboler för solkors. Svastikorna målades med blå färg på flygplanet eftersom man ansåg att den blåa färgen var lämpligast för flygplan. Avsikten var att med svastikan i synnerhet visa för de finländska mottagarna att flygplanet kom med goda avsikter. Svastikan var greven von Rosens lyckosymbol och själv föredrog han främst gröna svastikor. Greven hade stött på olika modifikationer av svastikan under sina resor runt i världen och blivit så förtjust att han använde gröna hakkors bland annat i inredningen av sitt hem, Rockelstad slott.

Överbefälhavare Mannerheim var tagen av det skänkta flygplanet och krävde att få kalla flygplanet efter greven von Rosen. Flygplanet fick namnet Flygplan nr 1, Kreivi von Rosen. Den blåa svastikan blev även det nationella emblemet för Finlands Försvarsmakt genom Mannerheims dagorder av den 18 mars 1918. Den blåa svastikan användes även i Flygvapnet fram till 1945.

Även i Skyddskårens och den finska arméns fordon inleddes användningen av svastikor stegvis under 1920–1930-talen. Svastikan blev det officiella nationella emblemet för den finska arméns pansarfordon fram till början av fortsättningskriget 1941.

Början av Finlands självständighet är även förknippad med utformandet av den nya statens utmärkelse- och förtjänsttecken samt uniformer och emblem för den finska armén. Det var Finlands kändaste konstnär, Akseli Gallen-Kallela, som fick motta uppdraget. Under sommaren 1918 hade man i det dåtida flygvapnet konstaterat att ett eget vapenslagstecken skulle behövas för vapenslaget för att efter provning delas ut till sådana piloter och navigatörer som ansågs vara fullt utbildade i sina uppgifter och tillräckligt insatta i flygverksamhet. På begäran designade Gallen-Kallela ett tecken för krigspiloter, med andra ord ett flygtecken och tecknet togs i bruk den 19 september 1918 när det första flygtecknet delades ut. Bakgrunden av flygtecknet utgörs av ett rosmönster som Gallen-Kallela ändrade till vingar på en fågel som flyger medsols. I mitten placerade konstnären ett runt blått fält av emalj och i mitten av fältet en svart likarmad svastika.

På våren 1945 slopades användningen av svastikan i flygtecken och som nationellt emblem i flygplan och fordon. Detta var främst på grund av en uppmaning av Kontrollkommissionen. Svastikan kopplades till symbolen för Nazityskland som förlorat i världskriget. År 1945 ersattes svastikorna med en ny nationell kokard och ett nytt flygtecken avsett för piloter i Finland.

Inom försvarsmakten används svastikan nuförtiden i flygvapnets truppförbandsflaggor, truppförbandskors, truppförbandsemlen samt i truppförbandsflaggan och -korset för Uttis jägarregemente. Flaggan för Uttis jägarregemente är den nyaste av Försvarsmaktens truppförbandsflaggor, som invigdes av republikens president Tarja Halonen den 22 december 2005. Enligt flaggans blasonering finns på flaggan en grip på ett grönt fält och i det övre hörnet av stångsidan en cirkulär svastika med spetsar som liknar liar, allt i vitt. Enligt motiveringarna för motiven är gripen en symbol för en härskare över mark och luft, medan den cirkulära svastikan med spetsar som liknar liar är symbolen för traditionstruppen vid Uttis jägarregemente, valrosshjärtat, som även är en symbol för en helikopterrotor och helikopterverksamheten.

Svastikan används inom andra delar av samhället bland annat i de av Akseli Gallen-Kallela utformade uppskattade utmärkelsetecken som beviljas av Frihetskorsets orden och i flaggan för republikens president. Frihetskorset används även på krigsveteraners gravar. Svastikan som används i frihetskors avviker märkbart från de svastikor som nationalsocialister använder och som huvudsakligen har jämna kanter.

Utifrån det som beskrivs ovan kan det konstateras att förbud mot användningen av svastikan inom Försvarsmakten skulle innebära en stor förändring i heraldiken för hela Finland, och att beslutet om att förbjuda symbolen inte skulle ta hänsyn till den finländska kulturhistorien, finländska traditioner eller vår nationella identitet.

Symbolen i fråga är inte den samma som den svastika som används av nazister. Trots detta är det beklagligt att många i verkligheten kan förväxla dessa symboler. Därför ska diskussionen förutom att fortsättas inom försvarsförvaltningen även fortsättas i en större omfattning i samhället.

Helsingfors 7.7.2021

Försvarsminister Antti Kaikkonen

